

7 RECAPITULACIÓ FINAL I PROPOSTES

Arribats al capítol que clou aquesta obra s'imposa recapitular-ne les aportacions més destacades i extreure'n algunes consideracions finals. L'elaboració d'aquesta primera avaluació del sistema d'espais naturals protegits de Catalunya es va plantejar, des de l'inici, com un procés d'aprenentatge, que va resultar ser tan llarg com fecund; i d'aquí ve que se n'hagin destil·lat una colla de lliçons i d'ensenyaments ben diversos.

Aquesta recapitulació final s'organitza en dos apartats: un se circumscriu al procés mateix d'avaluació i la seva metodologia, mentre que l'altre es dedica als resultats obtinguts, és a dir, a l'estat i l'efectivitat del sistema d'espais naturals protegits avaluat. Per coherència amb la voluntat de servei al país que ha presidit aquest treball, s'ha procurat presentar la recapitulació –en forma de conclusions i propostes– amb la màxima transparència.

7.1 SOBRE EL PROCÉS D'AVALUACIÓ

Les següents conclusions fan referència a l'avaluació en si mateixa: com s'ha fet, què ha representat i quin ressò ha tingut. Segueixen algunes reflexions de caire propositiu, pensades per a properes avaluacions i prenent en consideració, a més d'aquesta experiència, altres que s'han dut a terme els darrers anys a l'Estat espanyol i en altres països del nostre entorn.

7.1.1 Conclusions

Una experiència capdavantera

Aquesta ha estat la primera avaluació completa del sistema d'espais naturals protegits de Catalunya, i també la primera d'aquesta mena feta en una comunitat autònoma espanyola. L'ha promoguda i realitzada una entitat externa i independent de les administracions o entitats responsables de la conservació de la natura: la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), filial de l'Institut d'Estudis Catalans. I l'ha duta a terme amb la voluntat de millorar la conservació del patrimoni natural i cultural, i d'ajudar a introduir el procés d'avaluació en la gestió dels espais naturals protegits. Per això es va comprometre a donar-ne a conèixer tots els resultats.

L'avaluació va comptar, a més, amb el suport tècnic i econòmic de la principal administració pública responsable, el Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, amb el suport econòmic d'una entitat privada, la Fundació Territori i Paisatge, i amb un ajut de la Diputació de Girona.

El plantejament de l'avaluació va estar condicionat per la personalitat de la ICHN, que, amb més de cent anys d'història, és l'organització científica naturalista més antiga i prestigiosa de Catalunya. No tenint responsabilitats polítiques ni de gestió en cap espai natural protegit, ni cap afany de lucre, agrupant més d'un miler de naturalistes d'arreu del país, la ICHN oferia les garanties d'independència i solvència necessàries.

Una experiència exemplar

El caràcter pioner de l'avaluació, la primera realitzada amb aquesta metodologia i aquest abast per una entitat no governamental a Europa, l'ha convertida en un referent obligat. És en aquest sentit que es pot considerar exemplar, i no pas perquè no sigui millorable. De la incidència que ha tingut fora de Catalunya escau destacar que aquesta avaluació:

- va esdevenir un "observatori viu" del Pla d'acció dels espais naturals protegits de l'Estat espanyol (Europarc-Espanya, 2002), i com a tal és l'únic que abasta tot un sistema d'espais naturals protegits autonòmic;
- es va incloure com a únic estudi de cas europeu en la segona edició del marc metodològic de l'avaluació de l'efectivitat de la gestió de les àrees protegides de la Comissió Mundial d'Àrees Protegides de la UICN (Hockings et al., 2006);
- s'ha explicat sempre com el principal referent estatal en matèria d'avaluació d'àrees protegides en el màster d'espais naturals protegits organitzat per Europarc-Espanya, ofert conjuntament des de 2002 per les universitats Autònoma de Madrid, Complutense de Madrid i d'Alcalà d'Henares, i
- s'ha exposat en diversos fòrums internacionals d'especialistes en avaluació de l'efectivitat d'espais naturals protegits: Austràlia (2003), Sudàfrica (2003), França (2007) i Alemanya (2008).

Una experiència participativa

L'avaluació es va plantejar, des de l'inici i en totes les etapes, de forma participativa, de manera que hi poguessin intervenir els principals agents implicats en la conservació i la gestió dels espais naturals protegits, els experts i les institucions de caire científic, l'Administració, la població local i els visitants, a més dels mateixos avaluadors.

Fou així que una vuitantena d'experts va participar en el seminari organitzat per definir i consensuar els indicadors que s'emprarien. Aquesta participació va augmentar durant la realització de l'avaluació –s'hi van implicar més de 130 persones i tres centres universitaris de Catalunya. La interpretació de les dades estadístiques es va fer també de forma participativa, amb

reunions entre els coordinadors i els avaluadors en diferents punts de la geografia catalana. A més, alguns dels indicadors qualitius van permetre recollir l'opinió de l'Administració, les associacions i la població local.

L'Administració hi participà a diferents nivells, des dels gestors de cada espai protegit i els tècnics comarcals fins a la comissió designada pel Departament de Medi Ambient i Habitatge, que va fer un curós seguiment de tot el procés -des de la definició dels indicadors fins a la interpretació de les dades obtingudes. D'aquesta manera, sense perdre la independència com a avaluació externa que era, es va beneficiar de l'experiència interna de l'organisme amb més responsabilitats en la matèria.

A més, molts dels col·laboradors han participat activament també en la publicació d'aquest llibre, amb aportacions d'imatges, exemples i revisant part dels textos.

Una experiència educativa i divulgadora

Una de les motivacions de la ICHN era impulsar una avaluació que pogués ser un referent per a futures avaluacions i ajudés a la formació d'avaluadors d'espais naturals protegits. Per això es va considerar essencial afavorir que s'hi impliqués un alt nombre d'avaluadors en lloc d'optar per crear un equip més reduït, que hauria estat més fàcil de coordinar. Pel mateix motiu es va es va propiciar la implicació d'estudiants universitaris, que es va concretar en la participació d'una trentena d'estudiants dels darrers cursos de les llicenciatures de biologia, ciències ambientals i geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona, que van fer el seu treball pràctic en aquest projecte. A més, quatre llicenciats en ciències ambientals de la Universitat de Girona van relacionar el seu projecte de final de carrera amb aquesta avaluació, i dos estudiants més ho van fer amb el projecte final del curs de Postgrau d'especialista en espais naturals protegits, ofert per la Universitat Autònoma de Madrid.

Una altra dimensió formativa es desprèn del fet que els responsables dels espais naturals protegits de Catalunya es trobessin a les mans, per primera vegada en la seva trajectòria professional, amb els resultats d'una avaluació de l'espai que gestionen.

El darrer aspecte remarcable és que tant la metodologia -inclosa tota la bateria d'indicadors seleccionats- com els resultats essencials de l'avaluació es van fer públics de seguida que es van tenir, i es van posar a disposició de la societat a través de la plana web de la ICHN. També es van presentar en un seminari sobre els espais naturals protegits organitzat per la Càtedra de Geografia i Pensament Territorial de la Universitat de Girona i la ICHN, en

el que el mateix conseller de Medi Ambient i Habitatge demostrà compartir els resultats assolits.

Una metodologia homologada però complexa

L'avaluació va permetre adaptar a la realitat del país un marc metodològic internacionalment acceptat –el de la Comissió Mundial d'Àrees Protegides de la UICN– i posar a punt un conjunt d'indicadors per dur-la a terme, amb la convicció que aquests indicadors poden ser útils per a successives avaluacions, tant del sistema d'espais naturals protegits com, amb algunes modificacions, d'alguns dels espais individuals que l'integren.

El nombre d'indicadors finalment adoptat va ser força elevat i, retrospectivament, es constata que hauria pogut ser més baix, ja que la mancança generalitzada de dades va impedir calcular-ne uns quants.

També retrospectivament, i a la vista dels resultats, s'ha constatat que no sempre és indispensable avaluar totes i cadascuna de les unitats d'un sistema d'espais naturals protegits, almenys si es tracta d'un sistema tan nombrós com el català. Per tenir una visió de conjunt n'hi ha prou amb avaluar els espais naturals que tenen gestió activa i una mostra representativa dels que no en tenen. Aquesta opció, que ha seguit l'avaluació del sistema d'àrees protegides de Finlàndia (Heinonen, 2007), hagués permès reduir la feina a més de la meitat.

Com a aportació metodològica, doncs, aquesta avaluació pot tenir aplicabilitat per a qualsevol altre conjunt d'espais naturals protegits en països similars a Catalunya, sempre que s'adaptin els indicadors en funció, principalment, de la informació, el temps i els recursos disponibles.

Notables dificultats intrínseques

A banda de les dificultats pròpies de qualsevol acció pionera que obre nous camins, aquesta avaluació va haver de fer front a unes dificultats particulars –les que són inherents al sistema d'espais naturals protegits de Catalunya, un dels més complexos d'Europa–, que van complicar tant el procés avaluator com la interpretació dels resultats. I és que a les característiques del sistema, ja exposades en diverses parts d'aquesta obra, cal afegir-hi els obstacles següents:

- La manca d'informació fiable sobre l'estat d'elements clau del patrimoni natural en la majoria d'espais, que va fer impossible en molts d'ells avaluar si s'hi havien produït canvis i si eren atribuïbles a la condició de ser espais naturals protegits.

- El fet que la majoria de normes que estableixen o regulen els espais naturals protegits no defineixen objectius de conservació concrets i avaluables, una mancança que afecta també un bon nombre de plans especials.
- La pràctica absència de dades socioeconòmiques, tant inicials com actuals, que no va permetre caracteritzar ni avaluar la incidència dels espais naturals protegits sobre aspectes socials i econòmics dels territoris on se situen.
- No haver pogut aconseguir dades d'infraccions i sancions, sigui perquè no n'hi havia o perquè els organismes que les tenien no les van facilitar.

Interès relatiu dels principals destinataris

La iniciativa d'avaluar el sistema d'espais naturals protegits de Catalunya no va sorgir dels seus responsables sinó d'una organització no governamental científica, la ICHN, que va haver de negociar dos anys perquè la principal administració implicada s'avingués a donar-hi suport tècnic i econòmic, bo i respectant la copropietat dels resultats i el compromís de poder-los difondre tots, fossin positius o negatius.

L'acollida dels resultats va ser inicialment lloable, i el conseller de Medi Ambient i Habitatge d'aleshores es va comprometre a assumir-los i a impulsar l'elaboració d'un pla d'acció dels espais naturals protegits de Catalunya. A més, va anunciar que la nova llei d'espais naturals que el Govern català s'havia compromès a impulsar es proposava introduir l'obligatorietat d'avaluar els resultats assolits en els espais naturals protegits. No obstant això, la nova direcció del Departament ha tingut altres prioritats i, en cloure aquest redactat, aquests compromisos encara no s'han traduït en accions.

D'altra banda, les dificultats internes per avaluar la gestió dels espais naturals protegits no han canviat, com ho demostra el fet que cap dels espais naturals amb gestió activa, fins ara, no hagi implantat un sistema d'avaluació de resultats, malgrat les demandes reiterades que han plantejat alguns dels representants científics dels seus òrgans rectors, o assessors.

Per contextualitzar les consideracions precedents, escau recordar que, quan l'any 2006 es va dur a terme l'avaluació dels cinc primers anys d'aplicació del Pla d'acció dels espais naturals protegits de l'Estat espanyol, es va constatar que l'únic grup d'accions que no s'havia pogut impulsar era, justament, el de les accions relacionades amb l'avaluació, i que el motiu fonamental havia estat el poc interès dels qui n'eren responsables. Un dels dèficits més generalitzats, doncs, que pateixen els espais naturals protegits de l'Estat -i Catalunya no n'és pas l'excepció- és, justament, l'omissió sistemàtica d'avaluar la gestió, a causa d'una inèrcia adversa que afecta fins i

tot aquells espais protegits on els resultats de la gestió han estat clarament positius (Mallarach, 2006).

Amb signe positiu, cal destacar l'interès que la majoria d'entitats privades han demostrat per aquesta avaluació, que les va impulsar a introduir i aplicar sistemes d'avaluació en els espais naturals que gestionen. I escau remarcar també positivament el fet que la Xarxa de Custòdia del Territori, com a entitat de segon grau que agrupa més d'un centenar d'entitats del país, hagi incorporat una vintena d'indicadors de resultats en les seves memòries anuals des de l'any 2002.

Així mateix, són dignes d'esment també les respostes d'alguns gestors d'espais naturals protegits, que van valorar molt favorablement l'avaluació i van manifestar el seu desig d'integrar-la a la planificació i a la gestió.

7.1.2 Propostes

De les conclusions precedents es desprenen dos tipus de propostes, que difereixen en la seva naturalesa i, sobretot, pel que fa als destinataris a qui s'adrecen. Les primeres, de caràcter general o polítiques, es dirigeixen als òrgans legislatius i executius competents. Les segones, de caire metodològic, s'adrecen als tècnics que tenen la responsabilitat de dirigir, definir i dur a terme l'avaluació dels espais naturals protegits.

Propostes generals

A l'hora de plantejar propostes polítiques generals, cal començar per transcriure les quatre primeres recomanacions que el Pla d'acció dels espais naturals protegits de l'Estat espanyol formulava l'any 2002, amb caràcter urgent, en relació amb l'avaluació d'àrees protegides, atès que en el moment de redactar aquestes conclusions mantenen la seva plena vigència com objectius cap als quals s'hauria de tendir:

- 1) Els organismes responsables dels espais naturals protegits han de formalitzar el compromís d'avaluar periòdicament la planificació i la gestió de les xarxes i els espais que les integren, i d'adequar-los en aquells aspectes que poden ser millorats.
- 2) S'ha d'impulsar la realització d'auditories operatives que reflecteixin el grau d'acompliment dels objectius dels espais naturals protegits i els costos que se'n deriven.
- 3) S'ha d'assegurar la participació tant d'auditors interns com externs en l'avaluació dels espais naturals protegits, per garantir-ne l'objectivitat i la credibilitat.

- 4) Els principals usuaris de les avaluacions de la gestió han de ser els òrgans gestors i rectors dels espais naturals protegits, i els seus organismes responsables superiors, però també han de ser difoses a la societat.

L'obligatorietat d'avaluar periòdicament la gestió dels espais naturals protegits s'hauria de recollir en un nou article de l'actual Llei d'espais naturals o en la proposada nova Llei de patrimoni natural i biodiversitat de Catalunya. I s'hauria de diferenciar entre les avaluacions del sistema, que podrien fer-se cada cinc o deu anys, i les dels espais protegits gestionats, que haurien de fer-se cada any. Aquesta conclusió ja es va recollir explícitament en les jornades de reflexió, participació i debat sobre la futura Llei de patrimoni natural i biodiversitat, realitzades el juny de 2005 a la Universitat de Girona i publicades l'any següent (Vila & Varga, 2006).

En aquesta mateixa direcció s'ha de recordar que la vigent Llei 12/1985, d'espais naturals, estableix en l'article 8 que anualment s'ha "*d'elaborar un informe sobre l'estat i l'estratègia de protecció, conservació i millora dels espais naturals de Catalunya*", un punt al qual mai no s'ha donat compliment.

Propostes metodològiques

Aquest conjunt de propostes s'orienten a la millora de l'efectivitat de noves avaluacions, als canvis operatius que caldria introduir en el funcionament dels espais amb gestió activa i a la millora en la difusió dels resultats de gestió de cada espai.

- *Millora de l'efectivitat en futures avaluacions*

L'experiència d'haver dut a terme aquesta primera avaluació permet afirmar que l'efectivitat de qualsevol altra avaluació semblant podria millorar considerablement si:

- es disposés de recursos econòmics suficients per retribuir professionalment el treball de fer-la;
- la dugués a terme un equip multidisciplinari d'avaluadors, ben preparat i independent;
- els responsables públics dels espais col·laboressin de forma franca, facilitant amb agilitat tota la informació disponible;
- s'avaluessin tots els espais naturals protegits que tenen gestió activa i una mostra representativa de la resta;

- s'adaptessin i revisessin des de bon començament els indicadors per als quals no hi havia dades l'any 2001, i
- no es tardés més d'un any a publicar els resultats, un cop enllestit el treball de camp.

Si s'asseguren aquests aspectes, és recomanable repetir l'avaluació comprensiva de tot el sistema amb la mateixa metodologia cada deu anys, i fer-ne una versió simplificada cada cinc anys.

Els espais naturals protegits amb gestió activa es recomana avaluar-los individualment cada any si s'adopten mètodes més simples que el d'aquesta avaluació. Un mètode d'avaluació participatiu que té un gran potencial és el de reducció d'amenaçes (v. l'apartat 2.4), que ja ha estat aplicat a Catalunya (Abarquero, 2006). Altres mètodes avaluadors de baix esforç, basats en enquestes contrastades, han demostrat el seu potencial en algun parc natural (Planes, 2006).

- *Canvis en els processos interns dels espais amb gestió activa*

Abans, però, de fer les avaluacions pertinents, s'opti pel mètode que s'opti, seria desitjable introduir alguns canvis en la planificació, la temporalització, l'organització i els pressupostos dels espais naturals protegits, de manera que:

- tots els documents de planificació i gestió defineixin explícitament els seus objectius de manera concreta i avaluable, tal com recomana el Pla d'acció dels espais naturals protegits de l'Estat espanyol;
- els pressupostos s'agrupin per partides que facin possible una auditoria operativa, i
- el balanç auditor es realitzi amb l'antelació adequada com per poder influir raonablement en l'elaboració dels plans o programes del període següent.

- *Divulgació dels resultats*

L'efectivitat de la gestió dels espais naturals protegits difícilment podrà millorar mentre els òrgans gestors en desconeguin els resultats a l'hora de definir pressupostos i programes d'actuació d'un any per un altre. En canvi, fent avaluacions anuals com es recomana, els gestors podrien informar els òrgans rectors dels resultats obtinguts i justificar els programes d'actuació i els pressupostos que proposin. En aquest marc de divulgació òptima dels resultats, els assessors científics disposarien de dades objectives per fona-

mentar les seves recomanacions i valoracions, i la seva opinió s'hauria de tenir especialment en compte a l'hora d'emprendre mesures dedicades a la conservació i a la recuperació del patrimoni natural.

Ara com ara, però, per poder conèixer i avaluar els resultats és indispensable cobrir els nombrosos buits de coneixement que afecten encara molts espais naturals protegits, sobretot pel que fa als inventaris i al seguiment de l'estat del patrimoni natural i cultural. Sense disposar d'un coneixement suficient dels elements clau que s'han de conservar o recuperar és impossible avaluar la incidència que hi té la gestió. Un coneixement de base dels valors patrimonials és, doncs, del tot necessari per avaluar l'efectivitat de la gestió, i molt recomanable abans de procedir a declarar qualsevol espai natural protegit.

7.2 SOBRE ELS RESULTATS DE L'AVALUACIÓ

Els resultats de l'avaluació del sistema d'espais naturals protegits de Catalunya s'exposen en els capítols 4 i 5 d'aquest llibre. De l'anàlisi d'aquests resultats procedeixen les conclusions i propostes següents.

7.2.1 Conclusions

Es presenten agrupades en àmbits similars als que han servit per exposar els resultats –que, convé tenir-ho present, no són actuals sinó que es remunten al moment d'acabar l'avaluació, a finals de 2002, tot i que per fer més àgil el redactat es recorre a formes verbals de present.

Història i marc legal

La història del sistema d'espais naturals protegits de Catalunya comença a mitjans del segle passat i segueix uns plantejaments centrats en els valors del patrimoni natural. Es diferencien tres etapes principals: 1955-1992; 1992- 2006, i de 2006 endavant.

Els primers espais naturals protegits es van establir per mitjà del marc legal estatal. El 1955 es declarava el primer parc nacional de Catalunya, i el 1972 el primer parc natural de l'Estat. Recuperada la democràcia, l'any 1982 el Parlament de Catalunya declarava per primera vegada un espai natural protegit, i tres anys més tard promulgava la llei autonòmica d'espais naturals. Posteriorment es van anar aprovant altres normes on han anat recolzant noves figures de protecció. Fins el 1992 diversos organismes públics, cadascun amb els seus criteris, van anar confegint, peça a peça, un modest conjunt d'espais naturals protegits, heterogeni i desigual; i ho van fer obeint principalment a motius de reivindicació social o d'oportunitat

política, sense que això sigui cap demèrit envers els valors dels espais que quedaren així protegits.

L'any 1992, amb l'aprovació del Pla d'espais d'interès natural (PEIN), el Govern va dotar Catalunya d'un sistema d'espais naturals protegits unitari i coherent, amb rang de pla territorial sectorial, fruit d'un llarg procés d'elaboració, de discussió interna i de participació pública. El PEIN va assignar una protecció bàsica, de tipus preventiu, al 21% del territori català i va multiplicar per cinc la superfície d'àrees protegides de Catalunya.

El 2006 el Govern de la Generalitat de Catalunya va aprovar la proposta de la xarxa Natura 2000 vigent, que cobreix quasi el 30% del territori català i, respecte al PEIN, comporta un increment substancial d'espais protegits en la regió mediterrània i la part marina. Tots els nous espais de la xarxa Natura 2000 han passat a formar part del sistema d'espais naturals protegits de Catalunya, però no han estat objecte de l'avaluació que es presenta, que es va fer sobre el sistema vigent l'any 2001.

La major part del sistema avaluat és de propietat privada; quant a figures de protecció, només el Parc Nacional i les reserves marines són totalment de propietat pública. En les altres figures, quan predominen els terrenys de titularitat o de domini públic, solen provenir de l'aplicació de polítiques sectorials (zones de domini públic hidràulic o marítim-terrestre, etc.), o de la pervivència de règims tradicionals de tinença del sòl (boscos comunals), més que no pas d'una política ordenada d'adquisició de sòl orientada salvaguardar-lo.

Valors, disseny i planificació

El sistema d'espais naturals protegits de Catalunya és molt extens: quan es va fer l'avaluació cobria el 21% del país i s'estructurava en 148 espais naturals (que contenien un total de 365 unitats amb figures de protecció diferents o separades físicament). El pla que va crear la major part d'aquests espais naturals protegits, el PEIN, es va establir a partir d'una metodologia de criteris múltiples, principalment ecològics.

Els valors de patrimoni natural protegits són molt alts, tant si es ponderen a escala catalana com espanyola o europea: s'ha constatat la presència d'hàbitats i espècies d'interès comunitari en el 98% dels espais naturals protegits. A més, la majoria dels espais conté valuosos elements del patrimoni cultural tangible i intangible.

És un sistema molt complex: té diferents responsables públics i privats, i hi ha diferents normes i figures jurídiques que se superposen i que, en alguns

casos, es poden contradir en certs aspectes. A més, els límits de diferents figures de protecció dins un mateix espai no sempre coincideixen, cosa que pot comportar dificultats a l'hora de conèixer el rang legal de protecció d'un indret concret.

El constitueixen deu figures de protecció, sis de les quals van ser establertes per la Llei 12/1985, d'espais naturals: parc nacional, paratge natural d'interès nacional, reserva natural integral, reserva natural parcial, parc natural i espai d'interès natural. Una altra figura, la reserva natural de fauna salvatge, fou creada per la Llei 3/1988, de protecció dels animals; la figura de reserva marina prové de la legislació de pesca catalana o estatal, mentre que la figura de pla especial pot derivar tant de la Llei 12/1985 (amb els anomenats plans especials de protecció i de delimitació) com de la legislació urbanística, que contempla els plans especials urbanístics.

En conjunt, el sistema avaluat pateix un fort desequilibri entre les figures de baixa i alta protecció, amb un predomini excessiu dels graus de protecció més baixos (categoria V de la UICN) i una manca de figures de protecció d'alt nivell (categories I-IV de la UICN).

La meitat dels espais avaluats són molt petits –fan menys de 10 km²– i per tant no apareixen en els bancs de dades internacionals de referència, com el de la UICN, que empen aquesta magnitud com a mida de tall mínim. Ara bé, aquest gran nombre de petits espais naturals protegits representa només el 3% de la superfície de tot el sistema.

La delimitació de la majoria d'àrees protegides es va fer de manera que tots els nuclis urbans, per petits que fossin, en quedessin exclosos. Si no es podien deixar a la perifèria, s'obrien finestres a l'interior de les àrees protegides. Aquesta decisió ha dificultat la integració urbanística del nucli i de les activitats de la seva població en els espais protegits, i ha limitat les possibilitats dels gestors per incidir en activitats potencialment conflictives.

Un dels dèficits més greus d'aquest sistema rau en la planificació de la gestió. Només el 18% dels espais té pla de gestió, una xifra que equival a menys del 30% de la superfície protegida total. S'aprecia una gran diferència entre els 10 espais adscrits a la Diputació de Barcelona, 8 dels quals tenien pla de gestió en el moment de fer l'avaluació (plans especials de protecció), i el centenar llarg dels adscrits a la Generalitat de Catalunya, on sovint manca aquest instrument de gestió, fins i tot en alguns dels parcs naturals o paratges naturals d'interès nacional establerts fa més de vint anys i en els quals els gestors han patit greus problemes per no tenir-los. A més, la majoria de plans de gestió aprovats no reflecteixen adequadament la complexitat de les figures de protecció que coexisteixen en un mateix

espai, motiu que dificulta assolir els objectius de conservació legalment establerts.

Finalment, cal remarcar que no hi ha correspondència entre els espais que tenen pla de gestió i els que tenen gestió activa. Dels 26 espais que tenen pla de gestió, només 17 tenen també òrgan gestor; i com que hi ha 36 espais amb òrgan gestor són 19 els espais protegits gestionats activament sense cap planificació.

Recursos per a la gestió

Els recursos destinats a la gestió dels espais naturals protegits són, en conjunt, clarament insuficients, tot i que hi ha grans diferències segons qui en sigui el responsable. Aquesta és una valoració compartida per tots els agents que intervenen en els espais protegits, des dels responsables de la gestió fins a les poblacions locals, passant per les associacions conservacionistes o naturalistes, que són les que més activament ho han manifestat.

Només 36 espais naturals protegits tenen una gestió activa sobre el terreny, i hi treballen més de 700 persones remunerades. D'aquestes, la meitat són treballadors permanents, el 31% són treballadors temporals i la resta estan vinculats a concessions administratives que s'encarreguen de determinats serveis, com ara l'atenció del públic, l'educació ambiental o la neteja i el manteniment d'equipaments. En conjunt, el nombre de treballadors assignat a cada òrgan gestor no depèn dels objectius de conservació o de les pressions que rep l'espai gestionat, sinó dels recursos i les prioritats de l'Administració o de l'entitat que n'és responsable.

Els espais naturals protegits més ben dotats, des que es van declarar, són els adscrits a la Diputació de Barcelona. Per contra, la majoria dels que depenen de la Generalitat de Catalunya funcionen de manera més o menys anòmala o provisional, tret de tres casos en què l'equip de gestió de què disposen es considera adequat. L'augment del pressupost que la Generalitat ha anat destinant a la gestió dels espais naturals que té adscrits no ha estat proporcional a l'augment de la superfície protegida o a l'increment del grau de protecció, motiu pel qual la ja baixa dotació econòmica disponible per hectàrea ha minvat, en realitat, durant els darrers anys.

La valoració dels recursos econòmics destinats anualment als 36 espais naturals protegits que tenen òrgan gestor mostra que la despesa total anual és, com a mínim, d'uns 30 milions d'euros, que equival a uns 90 €/ha/any. Les diferències entre els espais naturals protegits gestionats són, però, molt elevades, ja que els sis que tenen un pressupost més elevat absorbeixen quasi tres quartes parts dels recursos. Dit de manera més concreta, el 71%

de tots els recursos econòmics es destina a menys de la tercera part de la superfície de les àrees protegides que tenen gestió activa, les quals representen només el 12% de tota la superfície protegida de Catalunya.

Els recursos econòmics es distribueixen, de mitjana, de la manera següent: un 30% es destina a la gestió dels recursos naturals i culturals, un 14% a l'ús públic i educació ambiental, un 9% a suport a la població local i participació i el 47% restant a activitats generals i administratives. En conjunt, la major part del pressupost dels espais naturals protegits, un 84%, prové de la mateixa Administració o entitat que els gestiona, mentre que un 11% prové d'ajuts d'altres administracions, un 3% de recursos propis, un 1% d'ajuts europeus i la resta de diferents modalitats de patrocini.

El fet que la Generalitat de Catalunya no hagi dotat els espais naturals protegits amb els equips gestors necessaris ha tingut, en certs llocs, un efecte creatiu: ha estimulat la constitució de consorcis municipals amb suport de les diputacions. La disponibilitat de recursos humans i econòmics d'aquests consorcis és, però, desigual: uns pocs estan més ben dotats que els espais adscrits a la Generalitat, mentre que d'altres arrosseguen dèficits crònics. I quan no disposen de pla especial que els assigni competències, les que tenen són encara més limitades que les de la resta d'òrgans gestors.

La política d'adquisició de patrimoni natural o cultural per part de les administracions responsables és també molt desigual. Mentre que la Diputació de Barcelona ha mantingut una línia constant d'adquisició de finques privades dins dels espais naturals protegits que gestiona, la Generalitat de Catalunya només ha fet compres esporàdiques, i no sempre objectivament guiades per la necessitat de conservar el patrimoni. L'Administració autonòmica no ha mostrat interès ni tan sols per adquirir petites àrees de reserva integral o de reserva natural que són de propietat privada i en les quals hom té constància de l'empitjorament del seu estat de conservació.

Funcionament dels òrgans rectors i gestors

El marc legal configurat per la llei autonòmica d'espais naturals ha quedat obsolet i té moltes mancances. Entre les més evidents, escau destacar que no fixa les atribucions dels òrgans gestors, no estableix clarament els instruments de planificació i de gestió necessaris, subordina la conservació a l'urbanisme, no disposa de figures de protecció aplicables a l'escala local, no té en compte les figures de conservació internacionals, té un règim sancionador poc efectiu, etc.

A això s'afegeix la peculiar configuració administrativa de Catalunya, que fa que en els espais naturals protegits incideixin diferents administracions

públiques i diferents cossos de l'Administració, amb objectius i maneres de funcionar no sempre coincidents ni complementaris. En conjunt, no s'ha aconseguit un grau de cooperació i coordinació satisfactori i les friccions internes acaben consumint inútilment molta energia. En són exemple les dificultats de cooperació entre els departaments d'Agricultura i de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, que han estat cròniques, i la insuficient coordinació del cos d'agents rurals, que ha tingut efectes negatius en els espais protegits adscrits a la Generalitat mancats d'un cos de guarderia propi. El grau de cooperació dels poders locals ha estat, en canvi, força variable i a voltes francament positiu. Altrament, la cooperació transfronterera en matèria d'espais naturals protegits ha estat força minsa o inexistent, tant en el camp de la planificació com en el de la gestió, i tant amb les comunitats autònomes com amb els estats veïns de França o Andorra. I això que són nombrosos els espais naturals protegits fronterers.

En el funcionament intern dels òrgans gestors dels espais naturals protegits de Catalunya domina una burocratització força elevada, que contrasta amb un baix grau de formalització dels procediments interns. Els pocs espais naturals protegits que programen les seves activitats anuals mostren un grau d'execució de les actuacions programades força baix.

En l'àmbit de les administracions responsables del sistema d'àrees protegides, la Direcció General de Medi Natural del Departament de Medi Ambient i Habitatge (que va sorgir d'un acoblament mal resolt entre l'antiga Direcció General de Patrimoni Natural del llavors Departament de Medi Ambient i la de Medi Natural de l'antic Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca) arrossega una estructura disfuncional que ha esdevingut crònica. En general, la burocratització i la inèrcia de totes les administracions implicades complica innecessàriament molts processos i dificulta introduir canvis per millorar i adaptar-se a noves circumstàncies amb flexibilitat. Els procediments interns vigents fan excessivament difícil fer els tràmits amb l'agilitat necessària com per ser efectius, i consumeixen una quantitat desproporcionadament alta de temps dels gestors.

Una dificultat general ha estat la incapacitat d'establir un model propi pel que fa a les activitats agropecuàries i forestals, que massa sovint han seguit les mateixes tendències que segueixen fora dels espais protegits. En les finques privades la gestió de conservació de la natura presenta notables limitacions, especialment en les figures d'alt nivell de protecció, que no s'han arribat a resoldre. Les dificultats per establir convenis de col·laboració amb els propietaris i els escassos ajuts econòmics que s'hi destinen han comportat greus obstacles en els espais protegits on la propietat privada predomina, que són la majoria, i el mateix passa amb les dificultats legals per avançar en la custòdia del territori. En les finques públiques la situació

és més variable, però la gestió que s'hi du a terme no sempre és congruent amb els objectius de conservació que tenen establerts legalment els espais protegits, i sovint no difereix gaire de la gestió que es fa en altres finques públiques situades fora dels espais naturals protegits.

A diferència del que s'esdevé en altres països, els òrgans gestors (amb independència del nom que rebin: juntes rectores, patronats, etc.) no tenen competències executives, és a dir, no són els qui prenen decisions finals per autoritzar o denegar el que s'esdevé en els espais protegits. Mentre els òrgans gestors tenen limitades les funcions a l'àmbit informatiu, les competències executives decisives resten en mans d'altres organismes –municipis, diputacions, Generalitat o Estat–, entre els quals el grau de sintonia és variable i sol quedar a mercè de factors econòmics, polítics o, fins i tot, personals. Si a això se li afegeix el baix grau de planificació dels espais i el poc compliment de les normatives de conservació de la natura, el resultat és que moltes vegades s'acaben afavorint els interessos locals (normalment poc o gens relacionats amb la conservació) per damunt dels interessos generals inherents a la conservació patrimonial. La conjunció d'aquests factors adversos explica la major part dels resultats negatius detectats en l'avaluació.

Participació pública

Hi ha 23 espais naturals protegits que publiquen memòries anuals d'activitats. Les activitats que es duen a terme a la resta d'espais es desconeixen públicament, malgrat que segons la llei d'espais naturals el Consell Executiu n'hauria de retre comptes cada any al Parlament. No es d'estranyar, doncs, que la gestió i el funcionament dels espais naturals protegits siguin uns grans desconeguts per la major part de la societat.

La participació pública en els òrgans gestors és, en consonància, escassa. S'ha valorat com a baixa o inexistent en dos terços dels 36 espais que tenen òrgan gestor, i només és força alta en un terç. En la majoria dels casos, però, encara que consti que hi ha participació, no s'han creat instruments realment participatius i té un caràcter únicament informatiu. La incidència concreta de representants d'organitzacions científiques i conservacionistes en els òrgans gestors és molt baixa, cosa que ha estat objecte de reiterades denúncies.

Un aspecte molt lloable i que mereix ser destacat és el treball que més de dues mil persones ofereixen voluntàriament cada any en una vintena d'espais protegits, a través de programes específics de voluntariat, una xifra a la qual caldria sumar les actuacions puntuals que moltes altres persones realitzen esporàdicament. A més, hi ha unes 350 associacions i prop de

300 empreses que, en l'àmbit de la conservació i de l'ús públic, col·laboren voluntàriament en 85 àrees protegides. Ara bé, com que moltes d'aquestes col·laboracions es duen a terme en espais sense pla de gestió ni òrgan gestor, es desconeix si són coherents amb els objectius de conservació establerts, o si es fa cap seguiment de l'efectivitat que tenen.

Activitats i serveis oferts

Entre els serveis que els espais naturals protegits amb gestió activa ofereixen a la societat destaquen els educatius i d'atenció als visitants, la senyalització i el suport als ajuntaments, a les associacions i a la població local.

Tot i que en quasi la tercera part dels espais protegits s'ofereixen regularment activitats educatives, només en el 20% han tingut un grau de desenvolupament important, malgrat que l'educació ambiental es considera clau per garantir la conservació del patrimoni. En els parcs naturals és on més s'hi ha desenvolupat, com era d'esperar. En canvi, l'alt desenvolupament que ha assolit en algunes reserves naturals, on hauria de ser gairebé nul, pot ser contradictori amb l'objectiu de protecció estricta que tenen.

Són més de 50 els espais naturals protegits que disposen d'equipaments, però només la meitat d'aquests té serveis d'atenció als visitants. En la majoria dels 36 espais que tenen gestió activa, aquests serveis estan força desenvolupats: s'hi dedica prop de la quarta part del personal de l'equip gestor. Tanmateix, 8 d'aquests espais no tenen personal dedicat a l'atenció als visitants, malgrat ser molt concorreguts. Els espais de protecció especial són els que reben més visitants i els que ofereixen més serveis, ja que atenen, en més o menys mesura, prop de la meitat de les visites que reben.

El grau de senyalització és baix en general, llevat del cas dels camins i itineraris. En la majoria de casos la senyalització dels perímetres protegits és baixa o inexistent, i més de la meitat dels espais no tenen cap plafó informatiu sobre els valors patrimonials que protegeixen, ni sobre com haurien de comportar-se els visitants.

Població i activitats econòmiques

Malgrat l'esforç que es féu per sostreure tots els nuclis urbans dels perímetres de protecció dels espais naturals, en més d'un terç dels espais hi viu gent permanentment –unes 6.000 persones. El nombre de residents temporals es desconeix, però deu ser força superior. On hi ha més habitants permanents, en relació amb la superfície protegida, no és als espais més rurals sinó en àmbits periurbans, de manera que una part important de tota la població permanent està, en realitat, molt poc vinculada a les activitats agràries o a l'explotació dels recursos naturals dels espais protegits.

A la majoria dels espais naturals protegits s'hi duen a terme diverses activitats agrícoles, ramaderes i forestals, a més de caça i pesca. De fet, en el 70% dels espais avaluats aquestes activitats hi exerceixen una pressió alta. Tot i que les pràctiques extensives poden ser de gran interès per a la conservació de la natura i el paisatge, quan s'intensifiquen, com ha esdevingut en alguns espais protegits, poden esdevenir problemàtiques. D'altra banda, segons les dades disponibles, prop de 3.000 persones estan ocupades laboralment en uns 80 espais naturals protegits, distribuïdes equitativament entre el sector agrari i el sector de serveis.

La major part (88%) dels ajuts econòmics o tècnics que les administracions destinen a la població local dels espais naturals protegits va a parar als ajuntaments, mentre que la resta queda per als propietaris i les associacions. No s'ha pogut analitzar si l'ús que els ajuntaments fan d'aquests ajuts econòmics té relació amb els objectius de conservació dels espais protegits. El Parc Nacional i els parcs naturals són les figures que reben més ajuts, mentre que les reserves són les que, comparativament, n'han rebut menys. Els migrats ajuts econòmics que reben els propietaris i les associacions no tenen correspondència amb la distribució de la propietat del sòl en el conjunt dels espais naturals protegits, majoritàriament de propietat privada.

La majoria dels espais naturals protegits rep força visitants, i la pressió que exerceixen ha anat augmentant gradualment, fins esdevenir, en molts de casos, important. Tot i que només es disposa de dades de 68 espais (els més visitats) i que moltes vegades són estimacions, la suma dels visitants que reben en conjunt ja frega els 11 milions anuals. Els motius de les visites són ben diversos: turisme lúdic i cultural, excursionisme, esport, bany, recollecció de bolets, caça i pesca, etc. Cal ressenyar que, a causa dels dèficits de senyalització ja esmentats, molt sovint els visitants ignoren que es troben dins un espai natural protegit.

Impactes negatius en elements patrimonials

Quasi el 60% dels espais naturals avaluats han patit impactes negatius que s'han valorat entre considerables i molt greus, mentre que a la resta d'espais els impactes negatius han estat baixos o nuls. Concretament són 20 els espais naturals protegits que han patit impactes negatius molt greus des que foren declarats –entenent com a tals els que malmeten severament els valors patrimonials, amb independència de si les causes són humanes o naturals i de l'extensió de la superfície afectada. L'anàlisi de les causes indica que dominen les de caire antròpic, sovint il·legals o de legalitat dubtosa, fet que palesa encara més els dèficits de vigilància o d'aplicació de les normes vigents ja esmentats. Els espais que reben aquests impactes són molt diversos: n'hi ha de fluvials, litorals, esteparis, forestals (principalment de serralades mediterrànies) i també hi ha algunes zones humides.

Alguns dels impactes negatius identificats són localitzats, com ara les infraestructures (parcs eòlics, embassaments, autovies, carreteres, canals, etc.), les activitats mineres a cel obert, els incendis forestals, les tals forestals abusives, els moviments de terres, etc. També n'hi ha de més difusos, que afecten superfícies més grans però amb una severitat generalment inferior, com ara la sobrefreqüentació turística o recreativa, la cacera o la recollida furtiva.

La pitjor situació es registra en els parcs naturals, ja que la majoria de les unitats que els integren han estat afectades, en una extensió més o menys gran, per impactes considerats greus o molt greus. Aquesta problemàtica també l'han patit les reserves naturals integrals i les reserves naturals parcials. En canvi, els paratges naturals d'interès nacional són els que han rebut menys impactes negatius.

És remarcable que no s'hagi apreciat cap relació directa significativa entre la distribució d'impactes greus o molt greus i altres factors que sovint es reclamen per millorar l'estat dels espais naturals protegits, com són el pressupost disponible per als òrgans gestors, les activitats educatives, les activitats de recerca, l'educació ambiental o l'activitat econòmica induïda, tot i que és de suposar que tots deuen haver contribuït en la mitigació d'impactes. En canvi, s'ha observat una correlació inversa clara entre les pressions sofertes i les denúncies emeses, de manera que com més denúncies hi ha, menys són les pressions, i també menys els impactes negatius, cosa que té la seva lògica en un context sociopolític dominat per un baix nivell d'aplicació de les normatives de conservació de la natura.

Canvis socioeconòmics

Els efectes socioeconòmics dels espais naturals protegits han estat positius en més de tres quartes parts dels espais avaluats, mentre que en la resta (24%) han estat neutres o nuls. En cap cas no s'ha observat que la protecció d'un determinat espai hagi tingut efectes negatius, fet que desmenteix les crítiques infonamentades que de vegades s'han fet en sentit contrari. Als parcs naturals és on es concentren la majoria dels efectes socioeconòmics positius, seguits de les reserves naturals integrals i les reserves marines. En un 40% dels espais protegits s'han creat llocs de treball directament vinculats a la existència dels espais i a les funcions que els són atribuïdes –entre ells hi ha el Parc Nacional, tots els parcs naturals i les reserves marines.

Pel que fa a altres indicadors socioeconòmics, com ara els canvis experimentats en la demografia, les rendes familiars, el nombre d'explotacions agràries i l'ocupació laboral de la població local, no es van poder obtenir dades significatives. L'únic que es pot afirmar és que en els espais avalu-

ats les escasses dades fiables obtingudes segueixen la tendència general d'aquests paràmetres en el conjunt de Catalunya.

Canvis en els valors patrimonials

En molt pocs espais naturals protegits -entre 21 i 35, segons quins siguin els paràmetres mesurats- hi ha dades fiables per valorar els canvis ocorreguts en els valors del patrimoni natural que tots tenen la missió de protegir: espècies i hàbitats, paisatges i elements geològics, etc. En canvi, són molts més -124- els espais que tenen dades solvents pel que fa al patrimoni cultural.

En els pocs espais on hi ha dades fiables respecte als components del patrimoni natural predominen els casos en què l'estat de conservació s'ha mantingut estable. Això no obstant, s'ha constatat un clar empitjorament en gairebé el 20% dels casos, cosa que no era d'esperar. I també és força considerable el nombre d'espais on es detecten tendències contraposades -això és, amb millores en alguns elements patrimonials i empitjorament en d'altres. Centrant l'atenció allà on els canvis han estat negatius es constata que es tracta d'espais de protecció especial o protegits per un pla especial, que són les figures amb un nivell de protecció legal més elevat i que solen disposar de més mitjans. Un resultat així hauria de fer reflexionar sobre els motius pels quals l'efectivitat d'aquests instruments de protecció no ha estat l'esperada.

La manca generalitzada de dades fiables en relació amb els valors del patrimoni natural fa que aquests percentatges només reflecteixin la realitat d'una part del sistema -la més estudiada- i no pas de tot el conjunt, i alhora posa de manifest la gran incertesa que plana damunt un dels aspectes més bàsics de qualsevol política de protecció d'espais naturals.

Dels pocs espais naturals protegits on hi ha dades de seguiment fiables per a les espècies clau de la flora o de la fauna, s'ha constatat que en el 32% dels casos les poblacions s'han mantingut estables, en el 23% han disminuït, en un 19% han augmentat, i en un 26% hi ha tendències contraposades. Entre les disminucions i els resultats contraposats, es constata que hi ha hagut reduccions de les poblacions clau en quasi la meitat dels espais naturals protegits valorats.

Aquestes reduccions han arribat a provocar, en un 27% dels casos, la desaparició a escala local de les espècies de flora o de fauna que eren objecte de protecció concreta o motiu directe de la declaració de protecció. Aquests efectes s'han constatat, fins i tot, al Parc Nacional i a quasi la meitat de les unitats de les reserves naturals integrals. També n'han sofert els efectes

prop del 20% de les reserves naturals parcials i, en menor proporció, els parcs naturals i els paratges naturals d'interès nacional.

Pel que fa a la conservació del patrimoni arquitectònic i arqueològic, predominen clarament els canvis positius. Això no obstant, en el 26% dels espais naturals protegits la conservació dels components materials del llegat cultural ha empitjorat, i en alguns casos molt greument, un fet que hauria d'alertar els responsables de protegir-lo.

Arribats a aquest punt escau demanar què hauria passat en aquests espais naturals si no haguessin estat protegits. En rigor no es pot respondre aquesta pregunta, però ateses les tendències dominants durant els darrers decennis en el conjunt del país, no sembla gaire arriscat indicar que és molt probable que la majoria haguessin experimentat pèrdues patrimonials molt més importants i generalitzades. De fet, un cert nombre dels espais naturals protegits més emblemàtics es van crear per evitar amenaces de transformacions urbanístiques, mineres, o d'altra mena, que haurien provocat la destrucció irreversible de la major part dels seus valors.

Recerca i seguiment

Tot i que els espais naturals protegits són llocs idonis per a la recerca científica sobre el patrimoni natural i cultural, i que a Catalunya hi ha un elevat nombre d'universitats, centres de recerca, i entitats naturalistes, hi ha un dèficit clar de recerca vinculada a la gestió, fins al punt que manca del tot en un bon nombre d'espais naturals protegits. A aquest dèficit històric cal atribuir el fet que en molts dels espais naturals protegits es desconeixi quin era l'estat de conservació del patrimoni en el moment de ser protegits, i que degut a la manca d'estudis suficients encara es desconeixi avui. En diversos casos, quan s'han impulsat recerques posteriors a la declaració de protecció d'un espai natural, s'han descobert altres valors tan importants o més que els que havien motivat la protecció de l'espai, com ara noves espècies, hàbitats, races, geòtops, jaciments, etc.

De fet, els esforços de recerca científica a Catalunya s'han concentrat en uns pocs espais protegits, i s'han adreçat allí on hi havia més recursos i condicions per desenvolupar-la. Com que en molts espais els recursos disponibles per a aquesta finalitat són nuls, no s'hi han fet estudis, encara que el seu interès científic pugui ser similar a alguns dels indrets més estudiats.

En conjunt, als espais naturals amb gestió activa és on s'han promogut més recerques, generalment vinculades a les necessitats de la gestió. Per figures, destaquen les reserves naturals integrals, els parcs naturals i els espais protegits per mitjà de plans especials.

La major part dels espais naturals protegits de Catalunya no disposa de programes de seguiment i els pocs que hi ha es concentren allà on hi ha una gestió activa. En aquests casos dominen els programes de seguiment de caràcter ecològic, dirigits a espècies clau de la flora o de la fauna (en 31 espais) o als hàbitats clau (en 21 espais). Els programes de seguiment de l'ús públic i de paràmetres socioeconòmics són molt més escadussers.

Els programes de seguiment que es duen a terme en alguns conjunts d'espais naturals protegits, com ara els que depenen de la Diputació de Barcelona, tot i ser bastant amplis, no sempre inclouen tots els components del patrimoni que tenen l'objectiu de salvaguardar.

Finalment, una darrera dificultat que cal remarcar prové de la percepció social dels canvis. La societat en general és poc o gens conscient de les pèrdues patrimonials que s'han constatat en determinats espais naturals protegits, algunes de les quals han passat desapercibudes fins i tot per la població local, i en canvi percep més fàcilment els 'guanys' més visibles, com ara la construcció de noves infraestructures en els espais protegits.

7.2.2 Propostes

Les propostes que es presenten, per coherència amb l'avaluació realitzada, se centren en el sistema d'espais naturals protegits de Catalunya; no daval·len, doncs, fins a l'àmbit d'espais concrets ni s'eleven cap a àmbits territorials i polítics més amplis. La diagnosi acabada d'exposar, tot i que sintètica, és extensa i complexa, i podria donar lloc a un bon nombre de propostes de millora concretes per a aquests altres àmbits, però no és aquest el propòsit d'aquesta obra, que es limita voluntàriament a presentar i descriure aquelles propostes que els autors consideren essencials per redreçar les principals tendències negatives identificades en el conjunt del sistema.

Les més fonamentals i urgents són les cinc següents, que s'enumeren sense que l'ordre en pressuposi prioritat:

- Reformar, simplificar i actualitzar el marc legal vigent.
- Reorganitzar l'estructura de l'Administració competent i dotar-la dels recursos necessaris per fer-la més efectiva.
- Aprovar i executar l'*Estratègia catalana de conservació de la biodiversitat*.
- Aprovar i aplicar les *Directrius de connectivitat ecològica de Catalunya*.
- Elaborar, aprovar i aplicar un *Pla d'acció dels espais naturals protegits de Catalunya*.

Les quatre primeres mancances han estat reiteradament i públicament reconegudes, tant pels responsables polítics i tècnics com per la comunitat científica i les entitats naturalistes i ecologistes. Els resultats de l'avaluació en confirmen la necessitat, alhora que aporten valuoses indicacions sobre com superar-les. La darrera proposta, en canvi, es va exposar per primera vegada en l'acte de presentació dels resultats de l'avaluació, el 26 de març de 2004, i va ser refrendada pel llavors Conseller de Medi Ambient.

Tot seguit es comenten breument aquestes cinc propostes, indicant, en cada cas, les fonts on el lector interessat podrà ampliar la informació.

- *Reformar, simplificar i actualitzar el marc legal vigent*

El marc legal vigent a Catalunya en matèria de conservació de la natura, i en particular sobre els espais naturals protegits, és obsolet i insuficient, i presenta buits, limitacions i incongruències greus, que són alhora causa d'innombrables problemes i impediment per resoldre'n d'altres. Li convé una reforma a fons, que el simplifiqui i actualitzi. Aquest objectiu, tot i havent-se recollit en el programa electoral dels darrers governs de Catalunya, normalment com a formulació d'una nova llei de patrimoni natural o de biodiversitat, encara no s'ha materialitzat en el moment de publicar aquest llibre.

Els dies 14 i 15 de juny de 2005 la Universitat de Girona va acollir unes jornades de reflexió, participació i debat sobre la futura llei de biodiversitat-patrimoni natural, a partir d'una ambiciosa proposta elaborada pel Departament de Medi Ambient i Habitatge. Les valuoses aportacions que hi van fer tant els ponents com els assistents –procedents d'entitats naturalistes, centres de recerca, administracions i sectors productius i d'interessos diversos– van donar lloc a un document de gran qualitat, que va ser publicat al cap de pocs mesos. Remetem, doncs, el lector interessat al document que les testimonia (Vila & Varga, 2005).

- *Reorganitzar l'estructura de l'Administració competent i dotar-la dels recursos necessaris per fer-la més efectiva*

En els darrers anys el Govern de Catalunya ha mirat de reorganitzar de diverses maneres els organismes que tenen responsabilitats en la conservació de la natura, especialment la Direcció General de Medi Natural, però cap no ha prosperat. Una de les més ben plantejades, per la forma participativa com es va emprendre, va ser la proposta de crear una agència de conservació de la natura, que hauria pogut resoldre molts dels problemes estructurals i de funcionament actuals.

Els resultats de l'avaluació confirmen a bastament la necessitat d'impulsar, urgentment, una reorganització a fons per superar les gravíssimes disfuncions que pateixen els organismes responsables actuals, per fer-los més àgils i efectius, i posar-los a l'alçada dels reptes -cada vegada més complexos i difícils- que han d'afrontar.

La dotació de recursos humans i econòmics dels organismes autonòmics responsables de la planificació i la gestió dels espais naturals protegits hauria d'augmentar de forma proporcional a com augmenten les àrees protegides i les amenaces que les sotgen. Seria, en aquest sentit, molt desitjable crear un fons econòmic independent per a l'adquisició d'espais naturals estratègics, i així poder literalment salvar els més amenaçats; per gestionar-lo es podria crear, com han fet altres països europeus, una unitat efectiva dedicada a adquirir espais naturals en risc.

Una altra qüestió rellevant que ha d'abordar l'Administració autonòmica és la de fomentar formes de cooperació estables amb la resta d'administracions locals, entitats i propietaris amb qui comparteix la responsabilitat de gestionar els espais naturals protegits. Com a ens competencialment superior li correspon coordinar i establir vincles de cooperació operatius amb tots ells, i consensuar els eixos bàsics de la política de conservació de les àrees protegides. Igualment li pertoca impulsar els temes de cooperació transfronterera, especialment pel que fa als nombrosos espais naturals protegits fronterers.

Finalment és indispensable que incorpori la pràctica periòdica de l'avaluació en totes les seves unitats, amb mires a eliminar o minimitzar disfuncions en la seva estructura i procediments, i adequar-se als reptes actuals per oferir uns serveis cada vegada més efectius.

- *Aprovar i executar l'Estratègia catalana de conservació de la biodiversitat*

Seguint les previsions del Conveni sobre la diversitat biològica, ratificat per l'Estat espanyol l'any 1993, la ICHN va participar en els treballs d'elaboració de l'*Estratègia espanyola per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica*, i va rebre també l'encàrrec de l'aleshores Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya per elaborar els treballs de base del que hauria de ser l'estratègia catalana.

Aquests treballs de base contenien una acurada diagnosi de l'estat dels coneixements, la conservació, l'ús sostenible i el marc normatiu, econòmic i social amb incidència sobre la biodiversitat, a més d'un extens apartat que establia els principals objectius a assolir i les mesures concretes que caldria adoptar per aconseguir-los. Una part significativa d'aquestes mesures feien referència al sistema d'espais naturals protegits.

L'Estratègia catalana per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica segueix encara pendent d'aprovació al moment de tancar aquest text, tot i que els treballs de base es van lliurar a principis de l'any 2000, que el Departament de Medi Ambient i Habitatge ha anat actualitzant les dades de base i que políticament tots els darrers governs de Catalunya han previst en el llurs programes aprovar-la. La seva aprovació i aplicació hauria de permetre, entre altres coses, reforçar la cooperació i les sinergies positives entre nombroses iniciatives públiques i privades que ja existeixen, i impulsar línies estratègiques que fins ara han quedat marginals, com ara la conservació de l'agrobiodiversitat, fets que reportarien beneficis notoris per a l'estat del sistema d'espais naturals protegits de Catalunya.

- *Aprovar i aplicar les Directrius de connectivitat ecològica de Catalunya*

Seguint els compromisos de l'*Estratègia per a la conservació de la diversitat biològica i paisatgística*, impulsada pel Consell d'Europa el 1995, un dels objectius és aconseguir una xarxa funcional interconnectada d'espais naturals. Aturar la pèrdua de biodiversitat per al 2010, com s'han compromès a fer els governs de la Unió Europea, també demana incorporar degudament la dimensió funcional de la conservació de la natura en general, més enllà dels espais naturals protegits. En un país com Catalunya, aquests reptes comporten la necessitat d'abordar la connectivitat ecològica de forma global, a totes les escales.

El 15 d'octubre de 2006 el Consell Directiu del Departament de Medi Ambient va aprovar les *Bases per a les directrius de connectivitat ecològica de Catalunya*. Amb un plantejament multiescalar i multisectorial molt ambiciós, aquestes directrius podrien permetre donar una resposta estratègica i concertada als problemes, cada vegada més greus i complexos, que els processos de fragmentació del territori causen a la conservació de la natura i al paisatge de Catalunya.

L'aprovació d'aquestes directrius per part del Consell Executiu de la Generalitat, en forma de decret, permetria que tinguessin la incidència per a la qual varen ser concebudes, i el seu desplegament permetria traduir-les en accions efectives, moltes de les quals tindrien un caràcter preventiu o corrector. El document de les *Bases per a les directrius de connectivitat ecològica de Catalunya* fou publicat pel Departament de Medi Ambient i Habitatge i es pot descarregar i consultar a la seva pàgina web.

- *Elaborar, aprovar i aplicar un Pla d'acció dels espais naturals protegits de Catalunya*

Des de 2002, l'Estat espanyol disposa d'un *Pla d'acció dels espais naturals protegits*, que va ser elaborat amb una àmplia participació dels agents

implicats, i que ha obtingut un gran reconeixement. Aquest Pla desplega les directrius del *Pla d'acció dels espais naturals protegits d'Europa* (UICN, 1994) a escala estatal, facilitant així unes directrius de caràcter estratègic per orientar les polítiques d'espais naturals protegits en l'àmbit espanyol.

A Catalunya, per les singularitats territorials i la complexitat del sistema d'espais naturals protegits, li correspondria tenir un pla d'acció propi, que adaptés i concretés les accions del pla d'acció estatal a la realitat del nostre país. Aquest pla hauria de permetre impulsar accions per donar resposta als nombrosos reptes i problemes que l'avaluació que teniu a les mans ha posat de manifest, aprofitant degudament les fortaleses i les oportunitats que s'han identificat, que són moltes i molt valuoses.

